

of Kazakhstan // Revista ESPACIOS. – 2018. - Vol. 39 (№ 27). – PP.11-30.

8 Есполов А.Т., Мадиев Г.Р., Бекбосынова А.Б. Экономические и правовые механизмы развития инвестиционных процессов в АПК РК // Проблемы агрорынка. - 2017. -№1.- С. 15-21.

9 Bekbosynova A.B. Development of horizontal type cooperation in the agricultural sector of the Republic of Kazakhstan //Проблемы агрорынка. – 2017. - №4.-PP.190-196.

Spisok literatury

1 Otchet o NIR po teme G-2012 «Proizvodstvennye funkicii v planirovanii i prognozirovanii sel'skoho-zhajstvennogo proizvodstva Respubliki Kazahstan» (jetap 2012. Promezhutochnyj), № gos. Registracii 0112RK001149. – Almaty, 2012. – 105 s.

2 Otchet o NIR po teme G-2012 «Proizvodstvennye funkicii v planirovanii i prognozirovanii sel'skoho-zhajstvennogo proizvodstva Respubliki Kazahstan» (jetap 2013 g. Promezhutochnyj), № gos. Registracii 0112RK001149. – Almaty, 2013. - 187 s.

3 Orlova I.V., Filonova E.S. Vybory jezkogennyh faktorov v model' regressii pri mul'tikollinarnosti dannyh // Mezhdunarodnyj

zhurnal prikladnyh i fundamentalnyh issledovanij. – 2015.- № 5. – S. 108-116.

4 Statisticheskij ezhegodnik.-Almaty: Departament Statistiki Almatinskoy oblasti, Komitet po statistike MNJe RK, 2018. –134 s.

5 Osnovnye pokazateli proizvodstvenno-finansovoj dejatel'nosti Almatinskoy oblasti. Statisticheskij sbornik. – Almaty, 2017. –33 s.

6 Osnovnye finansovye pokazateli predpriyatij Almatinskoy oblasti 2010-2017. Statistika sel'skogo, lesnogo, ohotnich'ego i rybnogo hozjajstva. – Almaty: Departament Statistiki Almatinskoy oblasti, Komitet po statistike MNJe RK, 2018.- S. 20-28.

7 Bekbosynova Assel B., Madiev Galigan R., Akhmetov Kulmuhanbet A., Kerimova Ukiljai K.. Organization and parametric optimization of agricultural cooperatives in the Republic of Kazakhstan // Revista ESPACIOS. – 2018. - Vol. 39 (№ 27). – PP.11-30.

8 Espolov A.T., Madiev G.R., Bekbosynova A.B. Jekonomicheskie i pravovye mehanizmy razvitija investicionnyh processov v APK RK // Problemy agrorynka. - 2017. -№1.- S. 15-21.

9 Bekbosynova A.B. Development of horizontal type cooperation in the agricultural sector of the Republic of Kazakhstan //Problemy agrorynka. – 2017. - №4.-PP.190-196.

СТАМП 06.52.01

ӘОЖ 338.246

**ЖОБАЛЫҚ ТӘСІЛ ТҮРҒЫСЫНАН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕ МЕНШІК ӘРІПТЕСТІГІ**

**ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН
С ПОЗИЦИИ ПРОЕКТНОГО ПОДХОДА**

**PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
IN TERMS OF THE DESIGN APPROACH**

А.Р. СОЛТАНҒАЗИНОВ*¹

PhD докторы, қауымдастырылған профессор

М.А. АМИРОВА¹

PhD докторы

Г.К. ИСЕНОВА²

PhD докторанты

¹Иновациялық Еуразия университеті, Павлодар, Қазақстан

² «Адам» университеті Бішкек қаржы және экономика академиясы, Бішкек, Қырғызстан

aibek.soltangazinov@yandex.ru

А.Р. СОЛТАНҒАЗИНОВ¹

доктор PhD, ассоциированный профессор

М.А. АМИРОВА¹

доктор PhD

Г.К. ИСЕНОВА²

докторант PhD

¹ Иновационный Евразийский университет, Павлодар, Казахстан

recommended. The regulatory-legal framework of the republic regarding the planning and implementation of public-private partnership projects has been studied. Weaknesses were identified and measures to improve them were developed. The main factors contributing to the successful and productive implementation are identified. Directions to attract the accumulated managerial experience of entrepreneurship, innovation, and resources into the public sector are proposed. Recommendations on planning and implementation of a PPP action plan from the perspective of the project approach were developed.

Түйінді сөздер: мемлекеттік-жеке меншік әріптестік, жобалық тәсіл, инфрақұрылымдық жобалар, инвестициялар, инновациялар, ресурстар, жоба тәуекелдерінің матрицасы, нормативтік-құқықтық база.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, проектный подход, инфраструктурные проекты, инвестиции, инновации, ресурсы, матрица рисков проекта, нормативно-правовая база.

Key words: public-private partnership, project approach, infrastructure projects, investments, innovations, resources, project risk matrix, regulatory-legal framework.

Кіріспе. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, мемлекет пен бизнестің өзара іс-қимылының дәстүрлі тәсілдерін дамыту нәтижесінде күш-жігерді біріктіру және тәуекелдерді бөлісу қағидаттарына негізделген мемлекеттік-жеке меншік әріптестік (МЖӘ) институты мемлекеттік секторға көрсетілетін қызметтер сапасын арттырудың тиімді тетіктерінің бірі болып табылады. Бұл жеке серіктестің жобаларды басқару әдістерін және заманауи технологиялық шешімдерді пайдалану арқылы жүзеге асырылады, өйткені бизнес әрқашан коммерциялық тиімділікті арттырудың нарықтық қағидатын ұстанып, өзгерістерге икемді және оңтайлы түрде жауап береді.

Интеграциялық үдерістерді жандандыру жағдайында жаңа экономикалық қатынастар өзгереді және қалыптасады, ол мемлекеттік сектор мен бизнестің өзара іс-қимылының нысандарын құрылымдық түрлендіру мен жетілдіру қажеттілігін талап етеді. МЖӘ экономикалық құрал ретінде қызығушылықтың артуы көптеген жыл ішінде көптеген елдерде өзінің артықшылығын дәлелдеуімен түсіндіріледі.

Бұл, бір жағынан негізгі әлеуметтік-экономикалық проблемаларды шешуге, ал екінші жағынан – бұл құрал төмендегі сапа сипаттамаларын біріктіреді: тиімділік, басқару тәжірибесі, құзыреттілік, инновациялар, ресурстар, тәуекелдерді барабар бөлу және әділ бөлу. Зерттеудің жаңалығы жобалық тәсіл тұрғысынан МЖӘ жобаларын іске асыруы табылады.

МЖӘ дамытуы ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді. Қазақстандағы МЖӘ институтын дамыту жобаларды қаржыландырудың перспективалық модельдерін құру және мемлекеттік секторға

тиімді басқару әдістерін жұмылдыру үшін перспективалық модельдерді құруға ықпал етеді. Сонымен қатар, МЖӘ дамытуға байланысты проблемалық мәселе-лердің болуы ғылымды терең және жан-жақты түсіну үшін міндет қойып отыр. МЖӘ дамытудың жоғары практикалық рөлі мен маңыздылығы осы зерттеудің өзектілігіне әкелді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Дамудың қазіргі кезеңінде жаңа экономикалық қатынастар қарқынды іскерлік әдістердің рөлін күшейтуді, сондай-ақ мемлекеттік және жеке секторлардың өзара әрекеттесу нысандарын жетілдіруді анықтайды. Сондықтан ынтымақтастықтың осы нысандарын тиімді пайдалануды жетілдіру мәселелеріне үлкен көңіл бөлінеді. МЖӘ елеулі уақыттан бері дамыған елдерде мемлекеттік секторға бизнестің инновациялар мен жинақталған басқарушылық тәжірибесін жұмылдыруға мүмкіндік беретін маңызды артықшылықты дәлелдеді.

МЖӘ тетігінің көмегімен мемлекет пен бизнестің өзара әрекеттесуінің қазақстандық және шетелдік тәжірибелерін талдаудың негізінде, ұлттық және аймақтық экономиканың мәселелері бойынша жетекші отандық және шетелдік ғалымдардың жұмысы және Қазақстан Республикасының заңнамалық базасы болды. Зерттеудің әдісі зерттелетін объектіге функционалды-логикалық тұрғыдан негізделген, жалпы ғылыми-зерттеу әдістері: салыстыру және қорыту әдістері, дерексіз логикалық және аналитикалық әдістер.

Зерттеудің жаңалығы жобалық тәсіл тұрғысынан Қазақстандағы МЖӘ жобаларын жоспарлау және іске асырудың методологиялық аспектілерін жетілдіру бойын-

ша ғылыми негізделген ұсыныстарды әзірлеу болып табылады.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің табыстылығының маңызды құрамдас бөлігі – бұл бизнес, келісімшартты іске асыру процесінде жобаны басқару әдістерін қолданады, түпкілікті нәтижеге қол жеткізуге бағытталған заманауи технологиялық шешімдерді қолданады. Үкімет пен бизнестің өзара әрекеттесуін сипаттайтын бұл экономикалық құрал біріктіру әрекеті мен тәуекелдерді бөлісудің негізгі қағидасына негізделген.

Жаһандану жағдайында пайда болатын жаңа экономикалық қатынастар құрылымдық өзгерістердің жүзеге асырылуын және мемлекеттік және жеке секторлардың өзара әрекеттесу нысандарын жетілдіруді анықтайды. МЖӨ елеулі уақыттан бері дамыған елдерде әлеуметтік-экономикалық сипаттағы көптеген мәселелерді шешіп қана қоймай, мемлекеттік қызметтердің сапасын арттырып, сондай-ақ мемлекеттік секторға бизнестің, инновациялар мен ресурстардың жинақталған басқарушылық тәжірибесін жұмылдыруға мүмкіндік беретін маңызды артықшылықты дәлелдеді.

МЖӨ негізгі артықшылықтары:

- мемлекеттік сектор үшін – объектілерге қызмет көрсету мен пайдалану бойынша ұзақ мерзімді шығындарын қысқарту; ұзақ мерзімді және күрделі жобалардағы мемлекет үшін тәуекелдің құны төмендейді; тиімсіздік мәселесін жояды;

- меншікті сектор үшін – жобаны іске асыруда мемлекеттің әкімшілік және саяси көмегі; мемлекетпен тәуекелдерді бөлісу; ең төмен табыстылық пен салынған қаражаттарды қайтаруда мемлекет тарапынан кепілдік беру;

- халық үшін – арзан баға бойынша қолжетімді және жоғары сапалы қоғамдық қызметтер.

Қазақстандағы МЖӨ институтының кеңінен дамуы мемлекеттік активтерді кеңейтуге, оның экономикалық жүйесіндегі жаңа құрылымдарды құруға және тұтастай бизнес пен елдің бәсекеге қабілеттілігіне оң әсерін тигізетін жеке инвестициялардың келуін қамтамасыз етеді. Сонымен бірге, МЖӨ-ні тиімді дамытудың өзекті мәселелері ғылыми қоғамдастыққа терең және жан-жақты түсіну міндетін қойып отыр. Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының МЖӨ-нің маңызды рөлі мен маңызы осы зерттеудің өзектілігіне себеп болды.

Дамыған елдердегі МЖӨ дамытудың тарихи тәжірибесін талдауда мемлекеттік

және жеке серіктестер арасындағы ынтымақтастықтың ауқымы әртүрлі екенін көрсетеді. ЭЫДҰ елдерінің арасында МЖӨ дамытудағы көшбасшылары – Ұлыбритания, АҚШ, Франция және Германия [1]. PFI мақсаты – инфрақұрылымды дамытуға жеке инвестицияларды жұмылдыру. Австралияда МЖӨ әлеуметтік-экономикалық салада инфрақұрылымдық жобаларды дамыту маңызды құралы болып табылады [2].

Бұл құжаттар Австралия аумағында да, барлық МЖӨ жобаларына да қолданылады, сондай-ақ мемлекеттік және жеке секторларға мемлекеттік қызмет көрсетудің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді. Бұл құжаттар жобаларды практикалық іске асырудың, соның ішінде жобаларды басқару құралдарын қолданудың ең жақсы әдістерін пайдалануды және МЖӨ инфрақұрылымдық жобаларына қойылатын талаптарды егжей-тегжейлі анықтайды.

Еуропалық одақ елдері бойынша МЖӨ шеңберінде салынған қаражат көлемі бойынша салалық бөліністерді талдау бұл нарық көлік пен денсаулық сақтау саласында жеткілікті түрде дамығанын көрсетеді, оның тартымдылығы инвестицияларды қайтарудың кепілді шарттарымен байланысты [3].

Тараптардың қосымша мүдделерінің болуы МЖӨ дамытуға ықпал етеді, яғни ол ЕО елдерінің маңызды әлеуметтік-экономикалық проблемаларын шешу мен инвестицияларды қосымша жұмылдырудың тартымды институционалдық механизмі болып табылады.

Осылайша, шетелдік тәжірибені талдау мемлекеттік сатып алуларды жүзеге асыру мен мемлекеттік тапсырыстарды орналастырудың дәстүрлі тәсілдерімен салыстырғанда МЖӨ бірқатар маңызды артықшылықтарын анықтауға мүмкіндік береді. Олардың ішінде:

- баға факторын ескере отырып, маңызды белгілер көрсеткіштері, сапа сипаттамалары мен тәуекелді төмендету, МЖӨ пайда-сына басқару шешімдерін қабылдау кезінде қоғамның тиімділігі мен оң әсерін анықтау үшін негіз болып табылады;

- қоғамдық сектор үшін серіктестік инновациялық даму үлесін ұлғайтуға мүмкіндік береді, өйткені бизнес, өзінің экономикалық сипаты бойынша нарықтық қағидаттарға негізделген, инновацияларға ұмтылады және бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында прогрессивті техникалық және технологиялық процестерді қолданады;

• қоғамдық игіліктерді ұлғайтуда жеке капиталды жұмылдыру арқылы ресурстық мүмкіндіктерді кеңейту;

• тікелей және түпкілікті нәтижелер сәпасы бойынша құрылыс жұмыстарын аяқтауға жұмсалатын шығыстарды оңтайландырудағы жеке серіктестің мүддесіне кепілдік береді;

• қатынастардың кең ауқымы бар жеке сектор үшін бұл модель экономиканың түрлі салаларында жаңа инвестициялық мүмкіндіктерге қол жеткізуге мүмкіндік береді [4, 5].

МЖӨ институционалдық түрлерінің алуан түрлілігі мемлекеттік жауапкершілік саласына қатысты объектілердің тиімді жұмыс істеуі мен басқару үшін алғышарттар жасайды. Әлемде МЖӨ кеңінен таралуы инвестициялық және инновациялық қызметті күшейтуге негізделген тиімді экономикалық саясатты қамтамасыз етудің және әлеуметтік, көлік және басқа да инфрақұрылымдық желілердің кеңеюін ынталандыру принциптерінің бірі болып табылатынын көрсетеді.

"Қазақстан-2050" Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты жолдауында МЖӨ дамытуды көздейтін экономикалық саясаттың жаңа қағидаттарына көшуді көздейтін стратегиялық міндеттері айқындалады. Сонымен қатар, басқарушылық және экономикалық шешімдерді қабылдау олардың экономикалық мақсаттылығына, МЖӨ дамытуға және білімге негізделген экономиканы құруға негізделуі тиіс.

Қазіргі уақытта Қазақстанда біртіндеп МЖӨ институты дамып келеді, оның аясында тиісті нормативтік-құқықтық база қалыптастырылып, институционалды құрылым қалыптастырылуда. 2015 жылы «Мемлекеттік-жекешелік әріптестік туралы» Қазақстан Республикасының Заңын қабылдау арқылы салалық шектеулер алынып тасталды, мемлекеттік сыңайлы және қаржылық ұйымдар субъектілері есебінен МЖӨ қатысушыларының шеңбері кеңейтілді.

Сондай-ақ, заңнамалық деңгейде кәсіпкерге МЖӨ жобаларын дербес бастамашылық етуге мүмкіндік беретін жеке қаржы бастамалары механизмдері енгізілді. «Тұтыну кепілдігі», «қолжетімділік үшін ақы» және «тікелей келісім» қарастырылған.

Тұтыну кепілдігі – МЖӨ жобасын іске асыру кезінде өндірілген тауарлардың, жұмыстардың және қызметтердің белгілі бір мөлшерін тұтыну кезінде мемлекеттің кепілдігі. Қолжетімділік үшін ақысы – тұтынушыларға МЖӨ нысанының болуын қамтамасыз ету мақсатында мемлекет жүзеге асырған ақшалай төлемдер. Тікелей келісім

– концессия шарты бойынша өз міндеттемелерін елеулі бұзған жағдайда концессионерді ауыстыруын талап ететін МЖӨ жобасы бойынша концессионер кредиторларының құқығы болып табылады [6, 7].

Тиімділікті қамтамасыз ететін оның табысы деңгейден төмен болса, жеке серіктестікке өтемақы төлейді немесе аз деңгейде табыстылыққа кепілдік берген кезде мемлекет өзіне тәуекелдікті қабылдайды. Мұндай мемлекеттік қолдау шаралары МЖӨ құралының тартымдылығын арттырады.

МЖӨ жобаларын іске асыру тиімділігін қамтамасыз етудің негізгі шарттарының бірі олардың жоспарлау процедураларының ашықтығы мен айқындылығы болып табылады. Бұл қағида заңмен қамтамасыз етілген.

МЖӨ жобаларын жоспарлау процедурасының оң аспектісін атап өтсек, біздің ойымызша, оны жобаның барлық мүдделі тараптарын болашақ жобаны іске асырудан олардың қажеттіліктері мен үміттерін түсіндіру үшін анықтау және бағалау тұрғысынан жақсарту қажет. Мұндай көзқарас, әрине, жобаның сәттілігіне оң әсер етеді, өйткені жобаны бастау кезеңінде мүдделі тараптардың пікірлері назарға алынады және осыған сүйене отырып, жобаның мазмұны мен конфигурациясы түзетіледі.

Қазіргі уақытта Қазақстанның көптеген өңірлері МЖӨ жобаларын жоспарлау үдерісіне байланысты МЖӨ дамытудың аралық кезеңінде орналасып отыр.

МЖӨ жобаларын жоспарлау құжаттаманы әзірлеу мен келісудің әр түрлі кезеңдерінен өтеді. Заңнаманы талдау МЖӨ жобаларының құжаттамасын әзірлеу кезінде МЖӨ жобасының тұжырымдамасын, конкурстық құжаттаманы және келісімшарттың жобасын қарау және келісу үшін ұзақ уақыттық шеңбер бекітілгенін көрсетеді. Біздің ойымызша, бұл рәсімдердің айтарлықтай уақытша шоғырлануы МЖӨ дамытудың шектеу факторларының бірі болып табылады. МЖӨ жобаларының бизнес үшін тартымдылығын арттыру мақсатында МЖӨ құжаттамасын қарау мен үйлестіру шарттарын оңтайландыру қажет, бұл жоспарлауға қажетті уақытты қысқартады.

МЖӨ табысты дамуының негізгі шарттарының бірі – МЖӨ жобасының инвестициялық және операциялық шығындарын қамтитын ақша ағымының көрсеткіштерінің балансы. Осы факторды ескере отырып, МЖӨ жобаларының тиімсіздігі мен негізсіз орындалуының орындылығы мен негізділігі туралы шешім қабылданды.

Бұдан басқа, МЖӨ-дегі халықаралық тәжірибе көрсеткендей, теңдестірілген әдіс шығындар мен тәуекелдерді анық бөлуге негізделген. Осы тәсілді қолдану МЖӨ жобаларын іске асыруда мемлекеттік қолдау шараларын тиімді және мақсатты қамтамасыз ету үшін ең ұтымды, негізді және тиімді қағидаларды анықтауды талап етеді [қараңыз 2].

Зерттеу ішкі нормативтік базада осы көрсеткіштерді есептеудің қазіргі заманғы әдіснамалық реттемесі жоқ, яғни «бағасапа» критерийінің шекті (рұқсат етілген) мәндері, ол тұтастай алғанда МЖӨ жобаларының тиімділігін дұрыс бағалауға теріс әсерін тигізуі мүмкін. Сонымен қатар, шетелдік тәжірибеде МЖӨ жобаларының тиімділігін бағалау тиімді әдістерді қолдануға негізделген қатаң талдауды және салмақты шешімді жасауды көрсетеді, соның ішінде Value for Money (VfM) - кеңінен қолданылады – бағалаудың әдісте-мелік және ақпараттық базасы, ол пайдалы және шығындар арақатынасы бойынша МЖӨ нақты жобаларының сандық және сапалық белгілерін көп нұсқалы жалпылама талдауы болып табылады.

МЖӨ жобаларын жоспарлау кезінде маңызды сәт олардың тиімділігін дұрыс бағалау болып танылады. Көбінесе жобаларды бағалау әдістемелерінде дәстүрлі тәсілдерді қолданады, олар нәтижеліктің әртүрлі түрлерін бағалаудың жеке құралдарының үйлесуі болып табылады. Осыған байланысты бағалау әдістерін жетілдіру маңызды болып саналады.

Өйткені олар бір жағынан, тек бизнес мүдделерімен ғана шектелмеуі керек, екінші жағынан, олар экономикалық жобаны іске асырумен қатар әлеуметтік шығындарды және жалпы әлеуметтік төлемдерді есептеу және бағалау кезінде жүзеге асырылатын мемлекеттің ғана мүдделерін ескере отырып ерекшеленуі керек.

Бұл, өз кезегінде, мүдделі тараптардың қажеттіліктері мен үміттерін барынша қанағаттандыруды қамтамасыз етеді. МЖӨ нақты жобасының тиімділігін бағалаудың прогрессивті әдістемесі мұқият талдауды және коммерциялық және қоғамдық тиімділікті барабар бағалауды ескеруі тиіс.

Серіктестіктің құндылығын дұрыс бағалау МЖӨ жобаларын жоспарлаудағы маңызды аспект болып табылумен бірге оларды жүзеге асыру перспективаларын, орындылығы мен тиімділігін анықтайды.

Дамыған елдерде жеке инвесторларды кеңінен жұмылдыру және жобаларды ойдағыдай іске асыру үшін институционал-

дық ортаны дамытуға барынша назарын аударады. Жинақталған ғаламдық практикалық тәжірибе кейбір жобаларды ойдағыдай іске асыру мүмкіндігін көрсетіп отыр:

- ♦ жобалар құрылымын дұрыс өңдеу;

- ♦ тиімді үйлесімділік;

- ♦ конкурстық іріктеу мен сатып алу ашықтығы.

Осыған байланысты мемлекеттік сектордың рөлін трансформациялау және мемлекет пен бизнестің серіктестік саласына дәстүрлі өзара әрекеттесу тәсілдерінен ауысу МЖӨ дамытуға ықпал ететін арнайы институттарды құруда көрініс табады.

МЖӨ тетіктері тәжірибесіндегі қолдану артықшылықтары:

- біржолғы бюджеттік жүктемені азайту;

- мемлекеттік және жеке серіктестер арасында өткізілетін МЖӨ жобаларының тәуекелдерін бөлу;

- мемлекеттік сегменттің жауапкершілігі саласында халыққа көрсетілетін қызметтердің сапасын түбегейлі жаңа түрлендіру;

- мемлекеттік қызметтерді көрсетудің дәстүрлі жүйесімен бәсекелесу мүмкіндігі;

- орта және ұзақ мерзімді серіктестікке байланысты қызметтерді ұсыну тұрақтылығы әлеуметтік инфрақұрылым объектілерін болашақ жоспарлау үдерісін жеңілдетуге мүмкіндік береді;

- мемлекеттік қызметтер көрсетудегі шығындардың ашықтығы негізінде қамтамасыз етілетін «баға-сапа» коэффициентін жақсарту.

МЖӨ-нің институционалды инфрақұрылымы кәсіби кадрлық қамтамасыз ету жағдайында МЖӨ даму үрдісіне күмәнсіз оң әсерін тигізеді. Бұл мәселе бүгінгі күні өзекті, МЖӨ мемлекеттік сектордағы мамандар үшін жаңа құрал болып табылатындықтан, белгілі бір практикалық дағдылар мен білімді қалыптастыруды талап етеді.

Осыған байланысты, МЖӨ жобаларын экономикалық сараптамасын сапалы жүргізу үшін МЖӨ саласындағы МЖӨ жобаларын сараптау тек қана сертификатталған сарапшылармен жүзеге асуы тиіс, немесе тиісті сертификаттың болуы және аттестаттау, тағылымдама бойынша біліктілік талаптарын белгілейтін қызметтің лицензияланған түрлері бізбен ұсынылды.

Бұл үшін жобалық менеджмент дағдылары бар МЖӨ мәселелері бойынша сарапшы, мамандарды дайындайтын өкілетті заңды тұлғаны анықтау қажет. Сондай-ақ, бұл ұйым тиісті үлгідегі куәлікті беруді жүзеге асыру керек.

Зерттеу нәтижелері бойынша дамыған елдерде МЖӨ схемаларын қолданудың белсенділігі мен сәттілігіне әсер ететін негізгі факторларды жүйелендіру жүргізілді:

- елдегі экономикалық жағдайдың тұрақтылығы;

- МЖӨ саласындағы заңнамалық механизмдердің тиімділігі;

- барлық рәсімдердің ашықтығы мен айқындылығы;

- әлеуметтік-экономикалық, саяси тәуекелдердің ең төменгі деңгейі;

- жеке қаржы бастамаларын тиімді мемлекеттік қолдау.

Халықаралық тәжірибе әртүрлі әріптестіктен алынған сабақтар міндеттерді нақты бөлуді, есептемені бекіту, ресурстармен ауысу және жоғары нәтижеге жету үшін мемлекеттік және меншікті ұйымдар арасындағы тәжірибе мен ресурстармен алмасуды талап етеді [8].

ЕО-ның заңнамалық базасы маңызды аспектіні қарастырады, яғни ол мемлекеттік және жеке серіктестер арасындағы өзара іс-қимылдың тиімді схемасын дұрыс шешім қабылдау мен қамтамасыз етуде айрықша құрамдас бөлігі болып табылады – бұл дәлелділік, оған деген жауапкершілік серіктестіктің бүкіл өмірлік кезеңінде жобаны әзірлеуден аяқталуына дейін мемлекеттік орган жауапты. МЖӨ-нің нақты нысандарын таңдау өзара әрекеттесудің басқа нысандарынан айырмашылығы VFM талдау негізінде жүргізілетін тиімділіктің оң бағасы шартында дәлелді болып табылады.

Осы тұжырымдамалық ұстанымға сүйене отырып, біздің ойымызша, мемлекет органдарының қызметінде кәсіби деңгейде оны белсенді қолдану және тиімділігін бағалаудың жоғарыда көрсетілген әдістері МЖӨ дамытудың отандық тәжірибесінде бейімделу қажеттілігін қарастыру қажет. Ұсынылған тәсіл мемлекет пен бизнестің өзара әрекеттесу технологиясында ұқсас стандарттарды енгізумен шектелмейді.

Мемлекеттік қызметтермен осы стандарттарды кәсіби меңгеру үшін жобалық басқару саласында ауқымды білім беру шараларын жүргізу қажет. Сондықтан мемлекеттік органдар жағынан МЖӨ қажеттілігі ресми сипатқа ие: жеке бизнесті қолдануда заңдарды терең біле алатын, тәжірибелі, құзыретті, бизнеске бағдарланған отандық менеджерлерге тапшылығы бар [9].

Сондықтан МЖӨ жобаларын тиімді бағалауда үдемелі саласында құзыреттілік мемлекеттік құрылымдары тиісті қызметкерлерінің кәсіптік қызмет саласында ескерілуі тиіс.

Іс жүзінде қолданыстағы жобаны іске асыруға бағытталған барлық ресурстардың (нәтижеге қол жеткізілген) және тиімді, табысты іске асырылуын (күтілетін нәтиже) іске асыруға жұмсалатын шығындар арасындағы корреляцияның төмен деңгейін төмендету мақсатында тәуекелдерді дұрыс бөлуді қамтамасыз ету қажет. Жобаларды қаржыландырудың теориялық тұжырымдамалары тәуекелдерді басқаруды жетілдіру процесінде маңызды рөл атқарады.

Осыған сүйене отырып, мемлекеттік және жеке серіктестермен өзара іс-қимыл жасағанда тәуекелдер оларды жақсы басқаратын тараппен байланысты болуы керек. Бұдан басқа, МЖӨ жобаларының тиімді және құрылымдық құрылымы мемлекеттік секторда жеткіліксіз жаңа дағдыларды қажет етеді. Мұнда бірінші кезекте жобалық ойлау туралы айтылады, өйткені жобаларды басқару құралдары оң нәтиже мен жобаларды іске асырудағы мақсаттарға қол жеткізу мүмкіндігін арттырады. Осыған байланысты мемлекеттік қызметкерлердің жобаларды басқаруды кеңінен қолдану маңызды.

Осылайша, ұсынылған ұсынымдар МЖӨ дамытудың әртүрлі аспектілерін жақсартуға бағытталған, себебі мемлекеттік және жеке секторлар арасындағы экономиканың әртүрлі салаларындағы, оның ішінде агроөнеркәсіп кешеніндегі ынтымақтастықтың жаңа парадигмасын қалыптастырудағы негізгі міндет МЖӨ жобаларын тиімді және табысты іске асыруды қамтамасыз ету болып табылады.

Тұжырымдар.

Жасалған зерттеу нәтижесі бойынша келесі қорытындылар жасауға болады:

1. Дамыған елдердің тәжірибесін шолу және жасалған талдау жобалық басқару негізінде МЖӨ жобаларын іске асыруда жоғары әлеуметтік-экономикалық қайтарымы мен экономикалық мақсаттылығын көрсетеді.

2. МЖӨ жобаларын кеңінен қолдануды детерминдендірілген негізгі факторлар жүйеленген.

3. МЖӨ инновациялық қызметті күшейтуге және қоғамдық қызметтерді көрсетуге барынша тиімді әсер етуге ынталандырады, өйткені бәсекелестік ортада жеке серіктес нәтижеге қол жеткізу үшін жақсы жағдайларды ұсынады.

4. Қазіргі уақытта Қазақстанда МЖӨ институтын дамыту белсенді түрде қалыптасып жатыр. Сонымен бірге, отандық заңнаманы талдау және жобаны жоспарлау практикасы бірқатар жеке мәселелердің

бар екендігін көрсетеді, сондықтан оларды шешу және МЖӨ тиімділігін арттыру үшін жобалық тәсілді қолдану қажет.

5. Қазақстанның өңірлерінде МЖӨ институционалды инфрақұрылымы дамып келеді. Сонымен бірге, МЖӨ құжаттамасын әзірлеу және сараптау қызметтерінің сапасы мамандардың біліктілік деңгейіне тікелей байланысты. МЖӨ тетігі арқылы мемлекеттік инвестициялық жобаларды табысты жүзеге асыруды қамтамасыз ету үшін тиімді құқықтық және институционалдық база, сондай-ақ жобаны басқару саласында сертификатталған жоғары білікті кадрлар қажет.

Әдебиеттер тізімі

1 What are public-private partnerships? [Electronic resource].- 2018.- URL: <http://www.ppp.worldbank.org/public-private-partnership> (дата обращения 05.06.2019).

2 Гладов А.В., Исупов А.М. Зарубежный опыт реализации ГЧП: общая характеристика и организационно-институциональные основы и др. // Вестник СамГУ.- 2018.- №7(66).- С. 36-44.

3 MircoTomasi. Public-private partnerships in Member States. Unit B.4 «Impact of EU policies on national economies». 10th meeting of public finance economies.- Brussels, 2016.-16p.

4 European PPP Expertise Centre [Electronic resource]. - 2018.-URL: <http://www.eib.org/epec/> (дата обращения 15.06.2019).

5 Peter Kelley. Evans School's Justin Marlowe addresses public-private partnerships in third financial guide [Electronic resource].- 2016. - URL: <http://www.washington.edu/news/2016/06/15/evans-school's-justin-marlowe-addresses-public-private-partnerships-in-third-financial-guide/> (дата обращения 17.06.2019).

6 «Мемлекеттік-жекешелік әріптестік туралы» Қазақстан Республикасының 2015 ж. 31 қазандағы Заңы [Электрондық ресурс]. - 2015.- URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000379> (дата обращения 15.06.2019).

7 «Концессиялар туралы» Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 7 шілдедегі Заңы [Электрондық ресурс].-2006.-URL: http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z060000167_ (дата обращения 15.06.2019).

8 Мырзалиев Б.С., Бермухамедова Г.Б., Зиядинова Э.З. Государственно-частное парт-

нерство в сельском хозяйстве: трансфер инноваций и технологий // Проблемы агрорынка. – 2018. – № 4 – С. 67-73.

9 Тажибаева Р.М., Бермухамедова Г.Б., Зиядинова Э.З. Развитие государственно-частного партнерства в агропромышленном комплексе Туркестанской области // Проблемы агрорынка. – 2019. – № 2 – С. 76-82.

Әдебиеттер тізімі

1 What are public-private partnerships? [Electronic resource].- 2018.- URL: <http://www.ppp.worldbank.org/public-private-partnership/> (дата обращения 05.06.2019).

2 Gladov A.V., Isupov A.M. Zarubezhnyy opyt realizacii GChP: obshhaja harakteristika i organizacionno-institucional'nye osnovy i dr. // Vestnik SamGU.- 2018.- №7(66).- S. 36-44.

3 MircoTomasi. Public-private partnerships in Member States. Unit B.4 «Impact of EU policies on national economies». 10th meeting of public finance economies.- Brussels, 2016.-16 p.

4 European PPP Expertise Centre [Electronic resource]. -2018.-URL: <http://www.eib.org/epec/> (дата обращения 15.06.2019).

5 Peter Kelley. Evans School's Justin Marlowe addresses public-private partnerships in third financial guide [Electronic resource].- 2016.-URL: <http://www.washington.edu/news/2016/06/15/evans-school's-justin-marlowe-addresses-public-private-partnerships-in-third-financial-guide/> (дата обращения 17.06.2019).

6 «Мемлекеттік-жекешелік әріптестік туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы Заңы [Электрондық ресурс]. - 2015.- URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000379> (дата обращения 15.06.2019).

7 «Концессиялар туралы» Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 7 шілдедегі Заңы [Электрондық ресурс].- 2006.- URL: http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z060000167_ (дата обращения 15.06.2019).

8 Myrzaliev B.S., Bermuhamedova G.B., Zijadinova Je.Z. Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo v sel'skom hozjajstve: transfer innovacij i tehnologij // Problemy agrorynka. – 2018. – № 4 – S. 67-73.

9 Tazhibaeva R.M., Bermuhamedova G.B., Zijadinova Je.Z. Razvitie gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v agropromyshlennom komplekse Turkestanskoj oblasti // Problemy agrorynka. – 2019. – № 2 – S. 76-82.